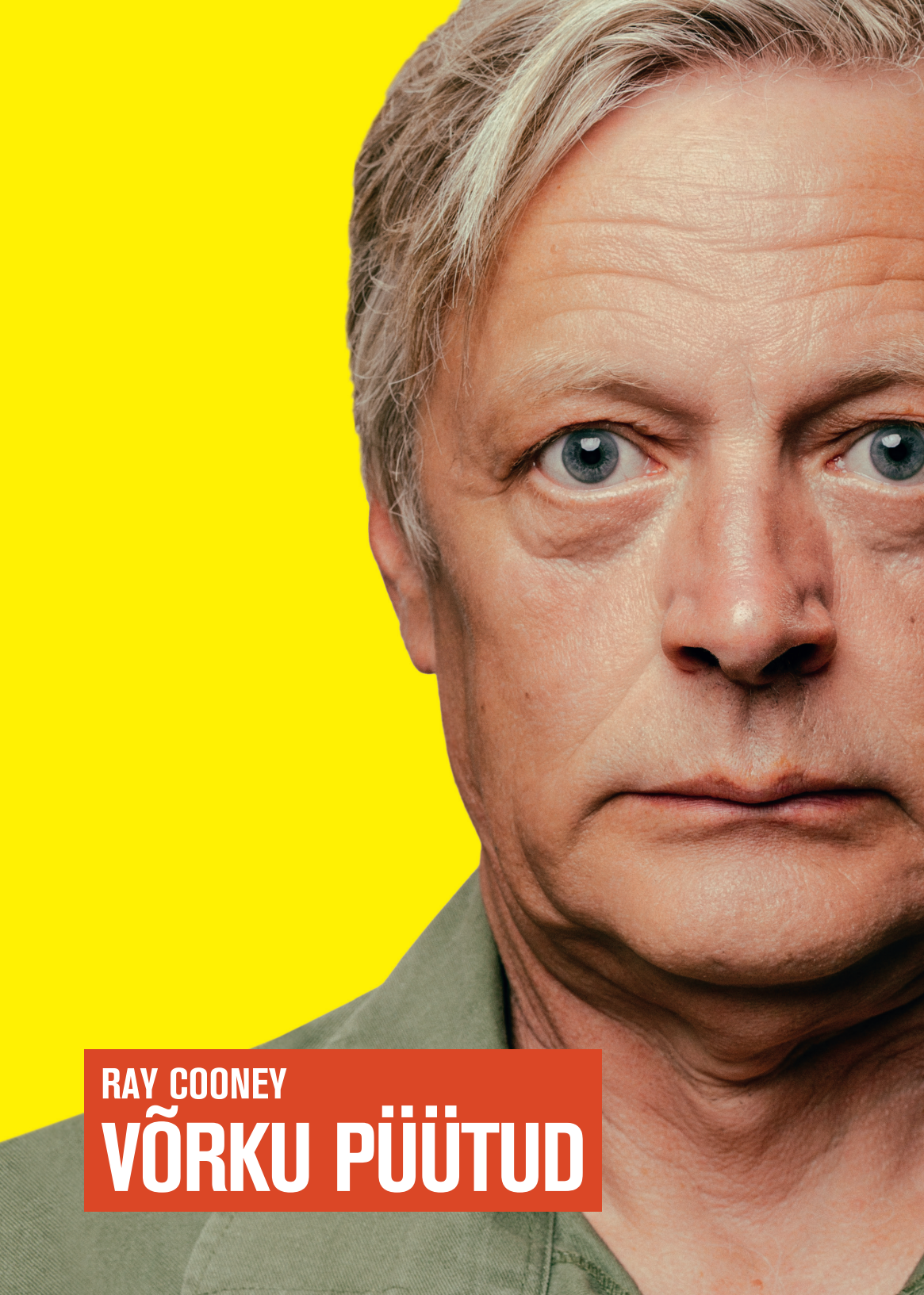

A close-up portrait of an older man with grey hair and blue eyes, looking directly at the camera with a serious expression. The background is a solid bright yellow. The man is wearing a green collared shirt.

RAY COONEY

VÕRKU PÜÜTUD

Komöödia on tragöödia, mis juhtub kellegi teisega.

RAY COONEY
VÕRKU PÜÜTUD

kahes vaatuses

Tõlkijad **PIRJO** ja **TANEL JONAS**

Lavastaja **TANEL JONAS**

Kunstnik **KRISTJAN SUITS**

Muusikaline kujundaja **PEETER KONOVALOV**

Valguskunstnik **MARI-RIIN PAAVO**

Etenduse juht **GERDA SÜLLA**

Osades

JOHN SMITH **MARGUS TABOR**

STANLEY GARDNER **RAIT ÕUNAPUU**

või **VALLO KIRS**

VICKY SMITH **ILO-ANN SAAREPERA** või **MARGARET SARV**

GAVIN SMITH **RINGO RAMUL**

või **OSKAR PUNGA**

MARY SMITH **JAANA KENA**

BARBARA SMITH **TRIINU MERISTE**

ISA **ANDRES TABUN**

Valgusmeister **MARI-RIIN PAAVO**, **SANDER ALEKS PAAVO** või **VILLU KRAAN**

Helimeister **ELARI ENNOK** või **LAURI LÜDIMOIS**

Grimeerija **MERLE SALUVEER** või **GRETE-LIIS OJA**

Kostümeerija **LIIA PRANTS**

Lavameister **ANDRE KÕIV**

Näidendi autoriõigusi vahendas Eesti Teatri Agentuur

Esietus 12. septembril 2020 Ugala teatri suures saalis

Loominguline juht **Tanel Jonas**

Teatrijuht **Garmen Tabor**

VESTLUS HUUMORIST LAVASTAJA TANEL JONASEGA

Sinu esimene lavastus Ugala loomingulise juhina pidi olema karm ja verine meestekas Paul Webbi „Neli rüütlit“. Juhtus aga nii, et on hoopis publikut naerutav Ray Cooney farss „Vörku püütud“. Kuis nii?

Kui tekkis oludest lähtuv vajadus teistsuguse materjali järele, siis ma hakkasin otsima näidendit, mis oleks mänguline, tempokas ja selline, et kui on kord selgeks õpitud, n-ö sisse harjutatud, siis oleks seda lust mängida. Ja kui ma lugesin Ray Cooney näidendit „Caught in the Net“, mis hiljem tõlkides sai nimeks „Vörku püütud“, siis mulle tundus, et selles tekstis on täpselt selline potentsiaal olemas.

„Vörku püütud“ nagu pea kõik Cooney näidendid on žanrilt farss ja farsil on teinekord paha mekk man. Aga tegelikult ma lavastaja ja ka näitlejana väga hindan farssi, sest see toob üsna hästi välja sinu kui inimese huumoritaju ja ka sinu tehnilised oskused. Farss nõuab nii näitlejatelt kui ka lavastajalt ülisuurt täpsust ja sellest ülitäpsest kellavärgist sünnib tulemus, mis võiks olla väga lustlik. Või õigemini: farsis tegemise juures, ma pean silmas kogu tööd, mis jääb esimese lugemise ja esietenduse vahele, on vaja palju sellist, mis pole ehk väga lustlik, aga kui lavastus lõpuks publiku ette jõuab, siis on seda tore mängida.

Just noorematest näitlejatest, kes sinu lavastuses „Vörku püütud“ mängivad, ei ole vist keegi enne farsis mänginud ja ega komöödiaidki just liiga palju tehtud pole?

Nii on ja kui ma mõtlen selle noorema kamba peale, kes meil siin mängivad, siis on mul ikka väga hea meel, et nad saavad sellise kogemuse. Ma arvan, et see tuleb neile näitlejatena kasuks. See žanr nõuab väga head puänteerimisoskust, detailide väljatoomis- ja väljamängimisoskust, reaktsioonipuhtust. Hästi mängitud farss on tõeline näitlejatehnika meistriklass.

Siis on vist hea, et teil on olnud aega rahulikult harjutada ja proove teha, sest olude sunnil sattus teile üks pikemaid prooviperioode, mis siin teatris viimaste aastakümnete jooksul on pakkuda olnud.

Jah. Me oleme seda aega ka üpris jõuliselt ära kasutanud. Tihtipeale kipub ju olema nii, et kui proove on lähedalt käes, siis on jube mugav hakata suhtuma, et „aega on, võtame sel nädalal veel rahulikult, küll me kõigega kenasti valmis jõuame“. Aga me hakkasime algusest peale hooga harjutama ja proovima ja selline hoogne tööruutim kenasti sisse jäänud. Näitlejad on kõik mõttega kaasas ja väga suur rõõm on olnud vist kõigil ka pärast sunnitud pausi jälle tööd teha.

Täna, kui me siin vestleme, on jäänud esietenduseni täpselt kaks nädalat. Kas nüüd juba hakkab tekkima tunne, et „laske basseini vesi sisse“ ehk et kas tahaks juba publikut saali?

Ei, veel mitte. Ma arvan, et see tunne tekib umbes nädala pärast. Hetkel on veel see faas, et „siin ei ole mitte midagi naljakat“.

„Võrku püütud“ on esimene Ray Cooney komöödia, mis Ugala teatris lavale jõuab. Kuidagi on juhtunud nii, et Ugala on õnnestunud nende ligi 60 aasta jooksul, mil farsikuningas oma näidendeid kirjutanud on, neid mitte mängida. Ma arvan, et see ei ole kunagi olnud eesmärk omaette, aga nii on ta läinud. Küll aga ei ole see sugugi sinu esimene Cooney. Sa lavastasid 2013. aastal Vanemuises tema näidendi „Minu järel, seltsimees!“. Mis sind Cooney tekstide juures võlub?

Mulle meeldibki see, mida ta ka ise on oma intervjuudes öelnud, et ta ei tee mitte kunagi nalja. Ta leiab võimalikult valusa lähtesituatsiooni ja hakkab viima kokku tegelasi, kes ei tohiks kunagi omavahel kokku saada, ja tekitama olukordi, mis ei tohiks kunagi juhtuda. Minu meelest väga äge lähtepunkt. Kuigi, jah, halvasti kirjutatud või lavastatud või mängitud farssidest võib tekkida tunne, et ei ole olemas hullemat teatrit kui selline tüütu lavaline jant, siis Cooney tõesti kirjutab paganama häid farsse. Need on absurdsed, naljakad ja meisterlikult üles ehitatud. Ma pean Cooneyt ikkagi omal alal geeniusseks.

Kas sa ei karda, et Viljandi teatripublik nüüd hakkabki sind komöödialavastajaks pidama, sest Ugala teatri repertuaaris kõige vanem lavastus hetkel on samuti sinu lavastatud komöödia „Mäng on alanud“?

Ma arvan, et ega tavaline teatritvaataja ju tegelikult ei tea, kes lavastaja on. Tuntakse ikka näitlejaid ja nende pärast käiakse teatris. Nii peabki olema. Küll aga ma loodan, et meie uue komöödiaga läheb sama hästi kui eelmisega. Ega „Mäng on alanud“ oli ka väga keeruline tegemine, mis lõpuks õnnestus päris hästi ja ma olen väga rõõmus, et seda nii pikalt on mängitud.

Siiski tahan ma lubada, et järgmisena teen ma midagi, mis ei ole naljakas. Näiteks midagi väga kurba ja verist ja küll publik siis alles näeb! Aga kui tõsiselt rääkida – kunagi, kui ma lavastama hakkasin, siis oma esimesed kolm lavastust ma tegin iiri dramaturgiat ja tookord ka keegi küsis, et kas sa ei karda, et sind hakataksegi iiri tükkide lavastajaks pidama? Ei kartnud.

Näidend „Vörku püütud“ keerleb taksojuht John Smithi ümber, kes on üks tavaline edukas kahenaisepidaja. Tegevus toimub Londoni äärelinnades. Mis sa arvad, kas Eesti-suguses konnatiigis oleks ka selline tüüp niisama edukas?

Kahtlemata. Võib-olla mitte just 18 aastat, aga kümme-kond aastat peaks ta kindlasti vastu.

Aga koroonaviirusest tingitud isolatsiooni tingimustes?

See oleks tõepoolest mõnevõrra keerulisem. Siis peaks John Smith või Jaan Sepp tõesti rohkem vaeva nägema. Samas teisest küljest, väheneks jälle võimalus tema lastel omavahel kokku juhtuda. Mees oleks ainuke, kes peab kahe pere vahel vehklemisega toime tulema. Ütled ühele naisele, et on õhtune vahetus ja lähedki teise naise juurde ja tolele omakorda valetad, et oled hommikuses vahetuses, ning seda küsimust, et millal John Smith tegelikult oma tööd teeb, ei maksa küll endalt antud näidendi kontekstis küsima hakata.

Räägime siis veel parem huumorist. Milline on kõige parem komöödia, mida sina näinud oled?

Mulle väga meeldib Michael Frayni komöödia „Noises off“ ja eriti selle filmiversioon Michael Caine'iga peaosas. Eesti teatrites on seda näidendit mängitud nime all „Lavalised segadused“ ja „Võtame uuesti!“. Minu meelest on see suurepäraselt kirjutatud ja väga naljakas komöödia. Ja selles filmis ilmselgelt ükski tegelane ega näitleja ei ürita nalja teha, kõik mängivad surmtõsiselt, aga vaadata on iga kord väga naljakas.

Aga selline žanr nagu püstijalakomöödia? Kas sa *stand-up*'e vaatad?

Väga vähe. Mul ei ole nagu oma kindlaid lemmikuid välja kujunenud. Ma tunnistan, et mõned neist on küll väga naljakad, aga mul on *stand-up*'i kui žanriga see probleem, et nende huumor käib alati kellegi arvelt – naiste või mustanahaliste või juutide või keskealise valge mehe või kelle iganes. Ja mõnikord tekitab see tunde, et miks? Ja mul hakkab kahju nendest inimestest, kelle arvel nalja tehakse. Et miks ma peaks naerma nende üle?

Mis tüüpi huumorist sa Eestis puudust tunned? Eesti teatrid ju mängivad enamasti tõlkekomöödiaid, sest ei ole meil siin Eestis ühtegi tõelist farsimeistrit.

Ma vist ei tunnegi otseselt millestki puudust. Muidugi oleks kihvt, kui meil oleks mitu Kivirähki, sest Andrus Kivirähk on tõesti suurepärase huumorisoonega ja tema kolumnid ja huumorile ülesehitatud näidendid on ju väga naljakad ja samas ka teravad. Aga kodumaisest farsist rääkides – see on ikka väga raske žanr just eeskätt kirjutajale. Et tõesti oleks usutav ja naljakas. Mõni hea huumoritajuga kirjutaja võiks selle väljakutse endale esitada.

RAY COONEY't on nimetatud farsikuningaks ja seda ta kahtlemata ka on. Omamata mingit teatrilast eriharidust, astus 1932. aastal sündinud noormees esimest korda näitlejana lavale 1946. aastal. 1956. aastal võeti ta Londoni Whitehall-teatri truppi, kus ta pälvis koheselt menu komöödia „Simple Spyman“ peaosas. 1960. aastal jõudis sama teatri lavale tema esimene farss, näitlejast kolleegi Tony Hiltoniga kahasse kirjutatud „One for the Pot“, mille esmalavastust mängiti üle 1500 korra. Umbes sel ajal mõistis Cooney ka ise, et tema tegelik talent peitub just nimelt kirjutamises.

Vanameister on öelnud: „Farss on olnud minu ampluaaks üle 50 aasta ja siiski ei ole ma kindel, et suudaksin seda lõpuni lahti kodeerida. Näidendite žanritesse liigitamine on üldse üks tänamatu töö. Komöödia peaks justkui lõppema õnnelikult, kuid näiteks ka Tšehhov nimetas oma näidendeid komöödiateks. Farssi on lihtne alahinnata. Võibolla seetõttu, et lavalaudadele jõuab ka tõeliselt halbu farsse ning samuti põhjusel, et leidub näitlejaid, kes suhtuvad komöödiates mängimisse kergekäelisemalt kui tragöödiates mängimisse.

Minu meelest parimad farsid ongi tragöödiad. Ühe hea farsi sündmustikku peaks olema väga lihtne üle kanda tragöödiasse. Enamikus tragöödiatest heitleb kangelane väliste jõududega, jääb neile alla ning tema katsed olukorrast väljapääsu leida muutuvad seda meeleheitlikumaks, mida kaugemale sündmused arenevad. Lisaks sipleb kangelane tihtipeale oma enda iseloomu vajakajäämistest püünistes ning pingeolukorrast tulenevas võimetuses iseenda aitamiseks midagi ette võtta. Kuidas nüüd öeldagi – mulle tundub, et selline sisukirjeldus sobiks suuremale osale minu farssidest!

Mida rohkem ma sellele mõtlen, seda enam tundub mulle, et tegelikult ongi farsil rohkem ühisjooni tragöödia kui komöödiaga. Komöödiates satuvad ebaharilikud inimesed igapäevastesse olukordadesse, samas kui farsid (ja tragöödiad) näitavad, kuidas täiesti tavalised inimesed tulevad (või ei tule) toime ebaharilike olukordadega.

Ühe korraliku farsi sündmustikus leidub alati hetk täis paanikat ja selle olukorra lahendab kangelane iga kord valetades. Mis omakorda muudab kõik hullemaks, sest valet on tarvis hakata varjama. Ma ei mäleta, kellele kuulub geniaalne ütlus, et „farss on nagu kõige hullem päev sinu elust“.

Juba esimestest näidenditest kujunes välja Cooney'le iseloomulik loominguiline käekiri, kindel võttestik, milles vanameister on end aastate jooksul treeninud virtuoosseks korüfeeks. See, et skeemid võivad näidendist näidendisse korduda, ei paista sealjuures kedagi häirivat. Pigem vastupidi, sest nimelt seda naerunäljas publik ahnelt ootabki. Pealegi suudab Cooney sageli leida ka mingi originaalse vaatenurga, mille abil oma pööraste sündmuste tulevärk kokku monteerida.

Briti farsimeistri staatusesse tõusis Cooney 1983. aastal näidendiga „Run for Your Wife“ (mille järjeks on muide „Vörku püütud“). Sellest kujunes kõige pikemalt mängukavas püsinud komöödia Londoni West Endi ajaloos.

Praegu 88-aastane Cooney on olnud ülimalt paikne inimene, kogu tema elu ja tegevus on koondunud Londoni West Endi piirkonda. 1983. aastal avas ta sealsamas Theatre of Comedy Company, mille kunstilise juhina töötas 1991. aastani. Cooney näidendeid on tõlgitud rohkem kui 40 keelde, k.a näiteks hiina ja jaapani keel. Tema komöödiate lavastused on lõõnud lugematuid kassarekordeid. Siinkohal piirdugem vaid ühe arvuga: Cooney tekstide lavaversioonidele on müüdud kokku enam kui 100 miljonit piletit.

Mingi erand pole ka Eestis, sest viimased kakskümmend aastat pole olnud hetke, mil kasvõi üheski Eesti teatris poleks mängitud mõnda tema farssidest. Kummalisel kombel on „Vörku püütud“ esimene Ray Cooney näidend, mis Ugala teatris lavale jõuab.

RAY COONEY KOMÖÖDIAD EESTI TEATRITES

- „Oi, Johnny“ (*Run for Your Wife*), Vanemuine, 1993
- „Raharalli“ (*Funny Money*), Vanalinnastudio, 1997
- „Pereringmäng“ (*It Runs in the Family*), Draamateater, 1998
- „Igähele oma“ (*Two into One*), Draamateater, 1999
- „Miks mitte hommikusöögile jääda?“ (*Why not stay for Breakfast?*), Vanalinnastudio, 1999
- „Rikutud reglement“ (*Out of Order*), Vanalinnastudio, 2001
- „Ei või olla“ (*Caught in the Net*), Komöödiateater, 2001
- „Mitte praegu, kallis!“ (*Not Now, Darling*, kaasautor John Chapman), Vanemuine, 2002
- „Ei või olla 2 ehk 15 aastat varem“ (*Run for Your Wife*), Komöödiateater, 2002
- „Mis liig, see liig“ (*One for the Pot*, kaasautor Tony Hilton) Vanalinnastudio, 2002
- „Naljakas raha“ (*Funny Money*), Vene teater, 2003
- „Linda tahab lahutada“ (*Wife Begins at Forty*, kaasautorid Earl Barrett ja Arne Sultan), Endla, 2005
- „Pahad poisid“ (*Tom, Dick and Harry*, kaasautor Michael Cooney), 2006, Komöödiateater
- „Topeltelu“ (*Caught in the Net*), Endla, 2013
- „Minu järel, seltsimees!“ (*Chase Me, Comrade*), Vanemuine 2013
- „Mitte praegu, kallis!“ (*Not Now, Darling*, kaasautor John Chapman), Endla, 2016

RAY COONEY FARSI KUUS REEGLIT

- 1) Sõžees peab leiduma midagi traagilist – tegelastel peab olema midagi kaalul. Farss on oma olemuselt tragöödia, kuid mingil põhjusel publik mitte ei nuta, vaid naerab.
- 2) Kõik tegelased peavad olema usutavad.
- 3) Farsse ei kirjutata, neid kirjutatakse ümber. Esimene mustand on keskklassi Ford, aga seks ajaks, kui näidend lavale jõuab, on sest loodetavasti saanud Rolls-Royce.
- 4) Farss vajab näitlejaid, kes on suutelised välja mängima tragöödiat. Ainus erinevus on, et tegelased ei seisa lava keskel valgusvihus omaenda raske saatuse üle ahastavalt mõtiskledes. Nad tuhisevad mööda lava ringi ja üritavad oma saatusel sabast haarata.
- 5) Aeg peab olema „päris“. Kaks teatris veedetud tundi on ühtlasi ka kaks tundi näidendi tegelaste elus. Teine vaatus algab täpselt seal, kus esimene lõppeb.
- 6) Publikut ei tohi alahinnata. Luba neil naermise nimel pisut vaeva näha.

Farss on jämekoomilist tehnikat kasutav, enamasti olustikulise sisuga näidend, kus domineerib situatsioonikoomika. Farsilik alge on tugev antiikkomöödias (Aristophanes, Plautus), kuid žanrina kujunes välja keskajal, ilmaliku draama ühe vormina („Meister Pathelin“ jt). Algselt tähendas „farss“ vaimuliku draama koomilist vahepala. Eesti autoritest on farsse kirjutanud näiteks Mati Unt: Brandon Thomase teose vaba töötlus „Charley tädi“ ning traagilist ainet rämedasse koomikasse üle kandev tragifarss „Keiser Nero eraelu“. Farssi iseloomustavad päriselust võetud teemad, jämekoomilised situatsioonid, kontrastsed ja sageli karikeeritud tüüptegelased. Kui mingi situatsioon elus tundub labaselt koomiline, võib ka seda farsiks nimetada, kuigi osalistele ei pruugi olukord naljakas tunduda.

Lavastusala juht **SIIM SAARSEN**
Kostüümiala juht **LILY KRAAV**
Grimmiala juht **MERLE LIINSOO**
Tehnikajuht **MARGO SIIMON**
Lavatehniline juht **ANDRES JÕERAND**
Kunstnikud-dekoraatorid **TAIMI PÕLME** ja **EVE KOMISSAROV**
Kostüümimeistrid **LILY KRAAV**, **VIIVE TÕLPUS** ja **IRMA ORPANA**
Puutööde meistrid **PEETER RASKA** ja **RIHO OTSMA**
Metallitööde meister **JÜRI IGNATENKO**

Finantsjuht **HELLE KONTS**
Haldusjuht **KAIDO KIVIPÖLD**
Teenindusjuht **MARII INGRIIN SAAREMÄE**
Personalijuht **EVE PÕLDSAAR**
Turundus- ja avalike suhete juht **KÄTLIN SUMBERG**
Korraldusjuht **ELENA KOIT**
Müügijuht **MARI HUBEL**
Trupijuht **KARL KENA**
Dramaturg **LIIS AEDMAA**
Muusikajuht **PEETER KONOVALOV**

Kavalehe koostaja **LIIS AEDMAA**
Kavalehe kujundus **JANNO SAFT** ja **HEIGO TEDER**
Plakatifoto **SIIM VAHUR**
Plakati kujundus **JANNO SAFT**
Kavalehefotod **HEIGO TEDER**

Trupp ja teater tänavad: Sven Karja ja Anne-Ly Sova

Ugala teatrit toetavad Kultuuriministeerium, Eesti Etendusasutuste Liit, Viljandi linn, Prike, VMT Tehased, Puidukoda, MyFitness ja Viljandi Veevärk

